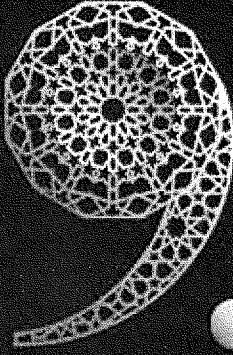

www.uskudarsempozyumu.com

Üsküdar
200304

Uluslararası
ÜSKÜDAR

SEMPOZYUMU

11-12-13 Kasım
2016

152 Bilim İnsanınin Katılımıyla...

*15 Temmuz
şehit ve gazilerininin
aziz hatırasını...*

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

19 Kasım 2016

 **ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ**

 uskudarbid
www.uskudar.gov.tr / 444 0 873

İyi ki ÜSKÜDAR var!

Hilmi Türkmen
BELEDİYE BAŞKANI

**MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN**

8473 · SLINGERLAND, Annabelle S. & SEELEY, Robin.
Scutari Crimean War hospital. *Hektoen
International: a Journal of Medical Humanities*, 9 i
(2017) Unpaginated online periodical.

*Osli'dar
200304*

21 Kasım 2017

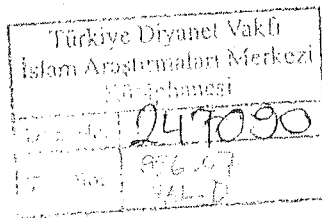
247090

FOUNDATION FOR RESEARCH & TECHNOLOGY – HELLAS
INSTITUTE FOR MEDITERRANEAN STUDIES

OTTOMAN RURAL SOCIETIES AND ECONOMIES

*Halcyon Days in Crete VIII
A Symposium Held in Rethymno
13-15 January 2012*

Edited by
Elias Kolovos

CRETE UNIVERSITY PRESS
Rethymno 2015

YAYINLANMIS KİTAP
KÜTÜPHANE KURUMU

12 Ocak 2019

A STUDY OF RURAL CONFLICTS: GEGBUZE/GEBZE (DISTRICT OF ÜSKÜDAR) IN THE MID-1700S

Suraiya FAROQHI*

Üsküdar (200304)

STUDIES OF SMALL RURAL UNITS, BE THEY VILLAGES (*karye*) or sub-districts (*nahiye*) are quite rare in Ottoman historiography; and studies of economic and political conflicts in this milieu are even less common. At least in part, the reasons for such neglect doubtless are connected with the scholarly and political concerns of twentieth – and twenty-first – century historians. After all, when the study of peasants was in its heyday, in the 1960s to 1980s, scholars were interested in the structure of the Ottoman state, often in a Marxist or at least Marxian perspective. As a result, broad questions such as the classification of political systems were subjects for debate, as, for example, the problem of whether a society in which peasants paid taxes to a ruler rather than rent to a lord still should or could be regarded as ‘feudal’.¹

In other instances the *problématique* drew inspiration from the rural sociology of the later 1900s: thus Huricihan İslamoğlu, author of a most comprehensive and theoretically sophisticated study of Anatolian villagers of the ‘classical period’, was mainly interested in the survival of peasant farming in Anatolia into the twentieth century and beyond. As a corollary, she concentrated on the reasons why in Asia Minor the increased marketing of rural products by and large did not result in the formation of great landholdings and a proletarianised peasantry.² She also argued against the neo-Malthusian view that population increase necessarily resulted in the sub-division of farms and the cultivation of ever more marginal lands. Certainly this author did not ignore ‘micro’-questions such as the conflicts that villagers and other rural dwellers encountered most frequently in their eve-

* Istanbul Bilgi University, Department of History.

- 1 H. Berktaş, ‘The Search for the Peasant in Western and Turkish History/Historiography’, in H. Berktaş and S. Faroqhi (eds), *New Approaches to State and Peasant in Ottoman History* (London 1992), 109-184; this publication has also appeared in *The Journal of Peasant Studies*, 18/3-4 (April/July 1991).
- 2 H. İslamoğlu-İnan, *State and Peasant in the Ottoman Empire: Agrarian Power Relations and Regional Economic Development in Ottoman Anatolia during the Sixteenth Century* (Leiden 1994). For a new edition in Turkish with an extensive introduction by the author see: H. İslamoğlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü* (Istanbul 2010), 19-100.

FAROQHI, Suraiya. A study of rural conflicts:
Gegbuze/Gebze (district of Üsküdar) in the
mid-1700s. *Ottoman rural societies and economies.*
Halcyon Days in Crete VIII: a symposium held in
Rethymno, 13-15 January 2012. Ed. Elias Kolovos.
Rethymnon: Crete University Press, 2015, pp. 9-34.

Üsküdar
100304

01 Ocak 2013

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

17110 SLINGERLAND, Annabelle S. & SEELEY, Robin.
Üsküdar Scutari Crimean War hospital. *Hektoen*
200804 *International: a Journal of Medical Humanities*, 9 i
(2017) Unpaginated online periodical.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Ocak 2019

200304

TAMDOĞAN, Işık. De la province à la capitale.
Différences entre les registres des cadis d'Adana et
d'Üsküdar au XVIIIe siècle. *IBLA: Revue de l'Institut
des Belles Lettres Arabes*, 208/74 ii (2011)
pp.129-138;307-308. [With abstracts in French,
Arabic & English.]

İşık
Adana

2678 TAMDOĞAN, Işık. De la province à la capitale.
Différences entre les registres des cadis d'Adana et
d'Üsküdar au XVIIIe siècle. *IBLA: Revue de l'Institut
des Belles Lettres Arabes*, 208/74 ii (2011)
pp.129-138;307-308. [With abstracts in French,
Arabic & English.]

Adana
İşık
200304

36716
Üsküdar kadılığı 335 numaralı şer'iyye sicili defteri (1118-1119/1707), ERTAŞ, M. Yaşar. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi,
Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul, 1994. 135 s.
Danışman: Prof. Dr. M. Çetin Varlık. Dili: Tr.

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

17 EKİM 1998

Üsküdar şer'iyye sicili (İstanbul müftülük arşivi 6/347 nolu defter) (1 Ramazan
1124/Safer 1125). KUTLUĞ, Emin. Yüksek Lisans. İstanbul Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993. 162 s., 10 ref.
Danışman: Prof. Dr. Tevfik Güran. Dili: Tr.

20 MAYIS 1998

Üsküdar şer'iyye sicili (İstanbul Müftülük Arşivi 6/346 Nolu Defter) (12
Cemaziye'l-ahir-17 Seval 1124/17 Temmuz-17 Kasım 1712). ÇALIKAN, M. Saffet.
Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul, 1993. 136s.
Danışman: Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık. Dili: Tr.

20 MAYIS 1998

- KADİ
ÜSKÜDAR

Tez Yüksek Lisans

6820

Üsküdar Kadılığı 6-281 numaralı Şer'iyye Sicili (1090-1679) /
[haz.] Hacı Haldun Şahin.- -
[y.y. : y.y.], 1992.
XI, 202 y. ; 32 cm.

Tez (Yüksek Lisans).- - İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat
Tarihi Anabilim Dalı

BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
KÜTÜPHANESİ

250) Konyalı, İbrahim Hakkı:
Abideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi. İstanbul, 1976-77. Bd.
1, 19+459, Bd. 2, 16+548 S.
(Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları)
(İstanbul)
Sign.: 57549

27 TEMMUZ 1992

27 TEMMUZ 1992

295) Solmaz, Mehmet:
Tarih Boyunca Asya'nın Kapısı Her Yönüyle Üsküdar : Tarih -
Coğrafya - Kültür : Araştırma - İnceleme. İstanbul, 1979. 176 S.
(İstanbul)
Sign.: 62836

30 Ağustos 1922 Zaferinin Üsküdar'daki Yansımaları

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Prof. Dr. Metin Ayışığı

03 Mayıs 2014

Türk ordusunun Anadolu'da düşmana karşı elde etmiş olduğu büyük zafer ve İzmir'in kurtulması haberi İstanbul halkını derin sevinçlere boğmuştur. Anadolu zaferi İstanbul halkını o derece etkilemiştir ki, günlerce İstanbul'un çeşitli semtlerinde şenlikler, fener alayları tertip edilmiş ve herkes bu milli tezahürata seve seve iştirak etmiştir.

Millî Mücadele'yi gönülden destekleyen İstanbul, 30 Ağustos Zaferi ile birlikte coşmuş, mitingler düzenlenerek zaferden duyulan büyük sevinçle birlikte "Hilâl-i Ahmer" için aynı ve nakdi yardım kampanyaları başlatmıştır.

Büyük taarruzun başladığı gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vekiller Heyeti Reisi Rauf (Orbay) Bey, tüm milleti orduya yardım etmeye çağırmıştır². Bunun üzerine derhal harekete geçen *Hilâl-i Ahmer*, evleri ve köyleri yakılıp yıkılan gazilerimizin, binlerce felaketzede vatandaşımızın ihtiyaçlarını temin ve ızdıraplarını biraz olsun dindirebilmek için büyük bir yardım kampanyası başlatmıştır³. Bu çağrı üzerine aynı zamanda Hilâl-i Ahmer fahrî başkanı olan Veliâhd Abdülmecid Efendi, Anadolu'daki yaralı gazilerimize yardım olarak 500 lira, Dr. Celal Muhtar bey 1000 lira ve Ayşe Sadıka Sultan 35 lira vermiştir⁴. Bunu müteakip Sultan Vahdeddin 5000 ve hanımı için de 1000 lira olmak üzere toplam 6000 lira⁵, Şehzade Ömer Hilmi Efendi ise 100 lira yardımda bulunmuştu.

Bu arada son derece anlamlı bir yardım da Tefvik Paşa başkanlığındaki Osmanlı Hükümeti'nden gelmiştir. Hükümet üyeleri aralarında topladıkları 57.500 kuruşla bu yardım kampanyasına katılmakta tereddüd etmemişlerdir⁶. Bu arada bazı gayr-i müslim

¹ Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

² Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, I, (Çev. Nimet Arsan), Ankara 1989

³ İkdâm, 4 Eylül 1922, s. 9146

⁴ İkdâm, 8 Eylül 1922, s. 9150 Eylül 1922 itibarıyla 1 Osmanlı altını yaklaşık 7 lira olması hasebiyle "500" liranın bu-günkü değeri 41 milyon Türk lirası civarındadır.

⁵ İkdâm, 10 Eylül 1922, s. 9152. Bu paranın bugünkü değeri yaklaşık 500 milyon lira civarındadır.

⁶ İkdâm, 22 Eylül 1922, s. 9164 Son Osmanlı Hükümeti üyelerinin Hilal-i Ahmer'e yapmış oldukları yardım listesi aşağıdadır:

Zat-ı Sami-i Sadaretpenahi... 10000 kuruş

Zat-ı ali-i meşihatpenahî.....7.500 kuruş

Hariciye Nazırı İzzet Paşa 5000 kuruş

Dahiliye Nazırı ve Nafia Nazırı Vekili Ali

Rıza Paşa 5000 kuruş

Bahriye Nazırı Salih Paşa 5000 kuruş

Harbiye Nazırı Ziya Paşa 5000 kuruş

Şura-yı Devlet Reisi ve Maliye Nazırı

Vekili Tefvik Bey 5000 kuruş

Adliye Nazırı Mustafa Bey 5000 kuruş

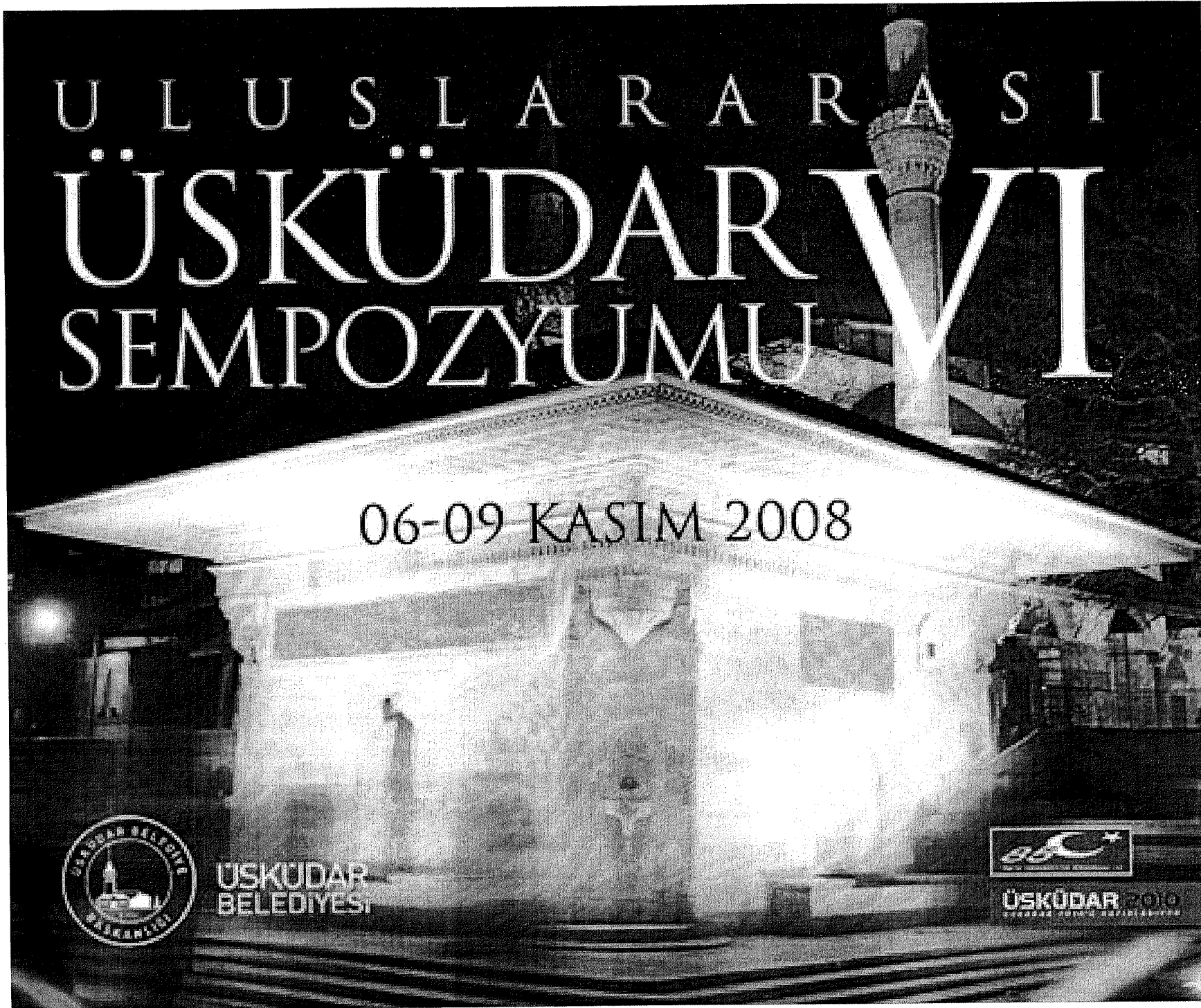
Ticaret ve Ziraat Nazırı Safa Bey 5000

kuruş

Maarif Nazırı Said bey 5000 kuruş

Yekûn 57.500"

Bk. İkdâm, 5 Eylül 1922, s. 9150

-
- 14 SAADET MUZAFFAROVA, Üsküdar Kadılığı 420 numaralı Şer'iyye Sicili Defteri, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2012
-
- 15 ŞÜKRAN ÇEKER ÇETİN, 762 no.lu Üsküdar şer'iyye siciline göre H. 1317-1318/1899-1900 yılları arasında Üsküdar kazasında sosyal hayat, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008
-
- 16 TAHSİN ÖZCAN, Kanuni Dönemi (M.1520-1566/H.926-974) Üsküdar para vakıfları, Marmara Üniversitesi, Doktora, 1997
-
- 17 ÜLKÜ GEÇGİL, Uskudar at the begining of the 18th century (A case study on the text and analysis of the court register of Uskudar Nr. 402), Fatih Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009
-
- 18 AYŞE UYGUN, 761 no'lu Üsküdar Şer'iyye Sicilinin transkripsiyon ve değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2014 (SİCİL)
-
- 19 GÖNÜL REİS, Üsküdar mahkemesine ait 603 nolu defterin transkrip ve değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2003 (sicil)
-
- 20 HALE KUMDAKCI, 402 Nolu Üsküdar Şer'iyye Sicil Defterinin traskripsiyon ve değerlendirilmesi (H.1153-54 tarihli), Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009 (siil)
-
- 21 HALİS KAVRAZLI, Üsküdar Kadılığı 358 numaralı şeri'yye sicili defteri (1128/1717), Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 1995 (sicil)
-
- 22 NEVZAT ERKAN, 18. yy'ın ilk yarısında Üsküdar'da Müslim-gayrimüslim ilişkileri: Şeriyye sicilleri ve müdevvel kaynaklar ışığında, Marmara Üniversitesi, Doktora, 2012 (Sicil)
-
- 23 NİHAT YALÇIN, 1572-1587 (H. 980-995) yılları arası Üsküdar Mahkemesi Kadı Sicilleri'nin sosyal ve iktisadi açıdan değerlendirmesi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009 (Sicil)
-
- 24 RAHŞAN KAYNAK, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Üsküdar'da sosyal ve ekonomik hayat (Şeriyye Sicillerine göre), Gazi Üniversitesi, Doktora, 2010 (Sicil)
-
- 25 SAADET MUZAFFAROVA, Üsküdar Kadılığı 420 numaralı Şer'iyye Sicili Defteri, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2012 (Sicil)
-
- 26 ŞÜKRAN ÇEKER ÇETİN, 762 no.lu Üsküdar şer'iyye siciline göre H. 1317-1318/1899-1900 yılları arasında Üsküdar kazasında sosyal hayat, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008 (Sicil)

7 Ocak 2015
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Editör

Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ

Salih KARSLIOĞLU

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	228116
Tas. No:	711 D.W.C.

- Vedia Derda GÜNDÜZ, Ezgi TUNCER GÜRKAŞ
KENTİN SAHNELERİ: YOLLAR
Mardin'de 'Yol' Üzerinden Bir Kent Okuması 171 *Mardin 130364*
- Emin Selçuk TAŞAR
SEDAD HAKKI ELDEM ÜZERİNDEN CUMHURİYET'İN ERKEN DÖNEM
MİMARLIK DENEMELERİ VE İDEOLOJİK MEKAN KURGUSU ÜZERİNE .. 183 *Eldem S. Hauck 050713*
- Fatih Çağrı AKÇAY, Arzu ÖZEN YAVUZ
CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE KENT-KONUT İLİŞKİSİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ 191 *İstanbul 091826*
- Ahmet MUTLU
KIRDAN KENTE GÖÇ: GEÇMİŞ DÖNEME AİT VARSAYIMLARI
YENİDEN DÜŞÜNMEK 203
- Ali Fatih UYSAL, Sinan LEVEND, Handan AKYİĞİT, Ahmet SUSAM
TARİHTEN GELEN KİMLİK, MODERNİTE İLE GELEN KİMLİK:
AKŞEHİR ÖRNEĞİ 215 *Akşehir 011265*
- M. Fatih ALPDOĞAN, İ. Bâkır KANLI
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE ŞEHİRSEL-MİMARİ KİMLİK ANLAYIŞI VE
FİZİKSEL MEKÂNA YANSIMALARI: ÜSKÜDAR ÖRNEĞİ 235 *Üsküdar 200304*
- Tunay KARAKÖK
BİR CUMHURİYET KENTİNİN İNŞASI (KARABÜK VE KARDEMİR) 261 *Karabük 111807*
- Selçuk SEÇKİN
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE
YALOVA'DA UYGULANAN MODEL YAPI TİPLERİ 275 *Yalova 220427*
- Neslihan KARATAŞ
CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE MODERNİST BAĞLAMDA HAZIRLANAN
KENT PLANLARININ KENTİN SOSYO-EKONOMİK VE
MEKÂNSAL OLUŞUMUNA ETKİLERİ (İZMİR ÖRNEĞİ) 293 *İzmir 022110*
- Hasan Hüseyin DOĞAN
SEÇİLMİŞ SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELERE GÖRE
ÇORUM KENTİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 309 *Çorum 030311*
- Ömer İskender TULUK
BİR ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TARIMSAL ENDÜSTRİ
YERLEŞKESİ: ÇORUM MEBUS İSMET EKER ÇİFTLİĞİ 347
- Emel KARAKAYA
ORTA ANADOLU'DA BİR TARIM ODAĞI KURMAK:
1940 YILI ÇORUM VE ÇEVRESİ PLANLAMA DENEYİMİ 355

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

2 8 Aralık 2014

200304 ÜSKÜDAR

KADİR ÖZTÜRK, **Üsküdar Harem semtinin
tarihi gelişimi**, Marmara Üniversitesi, Yüksek
Lisans, 2008

tury. In these early years, Orthodox Christians came from Kosovo-Metohija and Macedonia, where they were being terrorised by Muslim Albanian bands in a period of declining Ottoman control, whilst Muslim *muhādžirs* came in from the lands reconquered or occupied by the Serbians and the Austro-Hungarians, above all in the last quarter of the century (the sources record ca. 2,000 *muhādžirs* arriving from Bosnia-Herzegovina after 1878, who settled in a new quarter named after them, the *Madžir mahalle* on the right bank of the Vardar; most of these later left for Turkey during or after the Balkan Wars of 1911-12 or after the First World War) [see MUHĀDJIR. 2]. With the Ottoman state managing to stabilise itself after 1840, Üsküb's commerce revived at the coming of railways, especially after the completion in 1888 of the Belgrade-Salonica line through the town, putting it in contact with Central Europe. Hence the population rose at the end of the 19th century to 32,000 (17,000 of these being Muslims, mostly Albanians, but in part Turkicised ones, 14,200 Christians and 800 Jews). It is at this time that a Muslim press first appears there, with *Koşova* as the official journal of the *wilāyet* (the administrative centre having been transferred from Priştina to Üsküb in 1875) from 1888 till 1909, three issues of the *sāl-nāme* for the *wilāyet*, and a non-official press after the Young Turk Revolution (*Yıldız*, *Envār-i Hüriyyet*, *Arş*, etc.) (see N. Clayer and A. Popovic, *Les revues turques d'Üsküb et de Manastir à la fin de l'époque ottomane*, in B. Kellner-Heinkele and P. Zieme (eds.), *Studia Ottomanica. Festgabe für G. Hazai*, Wiesbaden 1997, 21-30), though this last was of short duration, the 1911-12 wars sounding the knell of the Ottoman presence in the region.

Captured by the Serbian army in 1912, Skopje (Serbian: Skoplje) and Macedonia were occupied 1915-18 by Bulgarian troops before becoming part, in December 1918, of the new Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes [see YUGOSLAVIA] as the centre of "South Serbia". It rapidly became a fully modern city, with a population in 1941 of 80,000. A good part of the Muslims (mainly Turks) migrated to Turkey, especially in 1920-4, so that the Muslims then represented only one-third of the population, now mainly Orthodox. These Muslims retained in the inter-war period some 15 mosques, some 30 *mesdžids* and 16 *tekkes* belonging to various dervish orders. The community had over it an "Ulema-medžlis", a *Wakf-me'arif* council and a superior court of the *Shar'ia*, and there were *mektebs* and lower-quality *medreses* plus a well-organised state lycée founded in 1925 ("Velika medresa Kralja Aleksandra I^oga"). The Muslim press had some dozen titles, in Turkish and in Serbo-Croat (*Ukhuwwet*, 1919; *Sosijalist Fedjri*, 1920; *Rehber*, 1920; *Birlik*, 1925; *Hakk Yolu*, 1925; etc.), some, however, only ephemeral. The main, and most interesting, of the three Muslim political parties was the "Džemijet" (1919-25), not yet studied in detail. The Šūfī orders had continued somehow to function in Skopje, since a certain number of *sheykh*s and dervishes emigrated to Turkey (see G. Elezović, *Derviški redovi muslimanski. Tekije u Skoplju*, Skoplje 1925).

During the Second World War (1941-4), Skopje and Macedonia in general were occupied by Bulgarian, and latterly German, troops, bringing about the flight of part of the Serbian population and its replacement by incomers from western Macedonia. At its liberation (13-14 November 1944), Skopje became the capital of the Federated Republic of Macedonia within the Yugoslav Republic, and now began a spectacular urban and economic development, reaching a population of half a million ca. 1985, despite a significant emigration of part of the Turkish population of Macedonia,

especially during 1950-1. The remaining Muslim community of Skopje (naturally, very closely controlled by the Communist régime), benefited from the 1950s onwards, like the rest of Yugoslavian Muslims, from a more tolerant official attitude towards religious life: permission for child education in the mosque; freer permission to perform the Pilgrimage; a Muslim press (though not till 1987 did the first periodical appear in Skopje, *El-Hilal*, published in Macedonian, Turkish and Albanian); more tolerance for the public celebration of religious festivals, etc.; and finally, in 1984, opening of the *Isa-beg medrese*. The main *tekke* of the city, that of the Rifā'iyya, continued to function, though the massive emigration of Turks lost it a significant number of adherents. On the other hand, there was a considerable increase of *sheykh*s and dervishes from Muslim gypsy groups.

After the breakup of Titoist Yugoslavia in 1991-2, Skopje became the capital of the State of Macedonia. Like the rest of the region, its economic situation has become difficult. The Muslim community there, as in Macedonia in general, has become reorganised, but divisions between Albanian and Macedonian Muslims have become more and more apparent.

Bibliography (in addition to references given in this art. and the older bibl. in the *El'* art.): Ewliyā Ćelebi, *Seyāhat-nāme*, v, 'Istanbul 1315, 553-62, ix, ²1971, 97-106, tr. Šabanović; St. Novaković, *S Morave na Vardar*, Belgrade 1894; V. Bérard, *La Macédoine*, Paris 1897, 49-94; S. 'Ašim, *Üsküb tārīkhi*, 'Üsküb 1909, ²1923; Rüstem Bey, *Üsküb tārīkhi ve djiwārı*, 'Üsküb 1911, ²1932; J. Dedijer, *Nova Srbija*, Belgrade 1913; N.V. Kusaković, *Po Skoplju*, Belgrade 1914; M. Kostić, *Spaljivanje Skoplja 26 i 27/10/1689*, in *Južna Srbija*, i (Skoplje 1922), 121-8; M. Pavlović, *Skoplje i Južna Srbija*, Belgrade 1925; J. Ancel, *La Macédoine*, Paris 1930; Gl. Elezović, *Stare turske škole u Skoplju*, in *Zbornik Radova SANU*, iv/1, Belgrade 1950, 159-95; D. Bojanić, *Podaci o Skoplju iz 951/1544 godine*, in *Prilozi za Orijentalnu Filologiju*, iii-iv (Sarajevo 1952-3), 607-19; A. Deroko, *Srednjovekovni grad Skoplje*, in *Spomenik SANU*, cxx (Belgrade 1971); S. Eyice, *Üsküb'de türk devri eserleri*, in *Türk Kültürü*, ii (Ankara 1963), 20-30; İA, art. *Üsküb* (N. Hoca); R.L. Veselinović, *Srbi u Velikom ratu 1683-1699*, in *Istorija srpskog naroda*, iii/1, Belgrade 1993, 491-572.

(A. POPOVIC)

ÜSKÜDĀR, known in Western Europe as SCUTARI, the most important of the Asian shore suburbs of Istanbul, situated at the southern end of the Bosphorus.

We are ignorant of both the origin of the name and the exact date of its conquest by the Turks. Since Antiquity it was called Chrysopolis (Xenophon, *Anabasis*, vi. 6) and seems to have been a suburb of the Greek colony of Chalcedon. The first person to give the place its present name, as Escutaire, is Villehardouin in 1203 (*Conquête de Constantinople*, Paris 1961, i, 136-9), whilst Nicholas Choniates (ed. Bonn, 268, 331) mentions Manuel Comnenus' palace of Scoutarion, at the cape of Damalis, to the west of Üsküdar. Although *skoutarios* for a shield-carrying soldier was used in the 4th century, and it has been suggested that the place name stems from a corps of *skoutarioi* founded by Valens, the form *skoutērios* only appears in Byzantine titulature, that of the kingdom of Nicaea, in the 13th century; before this, the Byzantines used *skoutarioi* for the squires of the Franks. In view of Manuel Comnenus' intensive building programme after his marriage to Bertha of Sulzbach, one might suggest provisionally that, towards the middle of the 12th century, a term imported from the

1901
1902
1903
1904
1905

Ustidar
⊕

SOUVENIR OF ÜSKÜDAR HATIRASI

HAZIRLAYANLAR / PREPARED BY

*Kemal Kahraman
Ali Yeşildal, Celil Güngör
Seyfettin Ünlü*

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	94730
Tas. No:	356-141 SOU.Ü

İstanbul 2002

MEHMET NERMİ HASKAN

YÜZYILLAR
BOYUNCA
ÜSKÜDAR

1 NISAN 2009

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	82556
Tas. No:	956.141 HAS.Y

1

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

2009

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE ÜSKÜDAR ESTATES (TEREKE) AS RECORDS OF EVERYDAY LIFE
IN AN OTTOMAN TOWN, 1521-1524.

14
EYLÜL

A DISSERTATION SUBMITTED TO
THE FACULTY OF THE DIVISION OF THE HUMANITIES
IN CANDIDACY FOR THE DEGREE OF
DOCTOR OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF NEAR EASTERN LANGUAGES
AND CIVILIZATIONS

BY

YVONNE J. SENG

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Deneme No	26331
Tasarruf No	956.141 SEN. 21

CHICAGO, ILLINOIS

JUNE 20, 1991

ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU

II

12 - 13 Mart 2004

BİLDİRİLER

CİLT 1

Editörler

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Dr. Kemal Kahraman

Celil Güngör
Seyfettin Ünlü

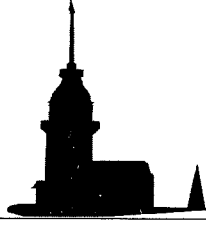
Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	136409
Tas. No:	956.141 ÜSK.S

Tel. 0216 341 05 00
Fax 0216 391 60 61

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

İstanbul 2005

ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU

I

23 - 25 MAYIS 2003
BİLDİRİLER

CİLT 1

Editörler

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Dr. Kemal Kahraman
Celil Güngör

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	96029
Tas. No:	958141 ÜSK. S

İstanbul 2004

Tel. 0216 341 05 00
Fax 0216 391 60 61

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

13 MAYIS 2004

Üsküdar'daki Selimiye Camii'nin Mimarı Kimdir?*

Bundan üç yıl kadar önce, Sayın Dr. Nevzat İlhan, Sayın Doç. Dr. Ayda Arel'in 1975'te İstanbul'da basılan *18. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Batılılaşma Süreci* adlı eserini tarafımıza hediye etmek lütfunda bulunmuştu. Bu eserde dahi Simeon Kalfa'nın Rum asıllı olduğu yazılı idi. Ancak, Sayın Pars Tuğlacı'nın tarafımıza verdiği izahata göre, müellif sırf adına istinat ederek Rum olduğunu kaydetmiştir. Halbuki Simeon adı eskiden beri Ermenilerde dahi kullanılmaktadır.

Binaenaleyh, Simeon Kalfa'nın Ermeni asıllı mı, yoksa Rum asıllı mı olduğu hususunda içimizde bir tereddüt hasıl olmuştu. Ermeni olduğuna dair eski Ermeni kaynaklarında herhangi bir vesika bulunmadığı için, Rum olduğuna dair Rum kaynaklarında bir vesika bulmak gayesiyle, Rum Patrikhanesi'ne müracaat etmeyi düşündük. Sayın Patrik Vekili Metropolit Melitinis Yuvakim, iki kaynak bildirmek lütfunda bulundu. Kendilerine burada dahi teşekkür ediyoruz.

Bunlardan birincisi, Athanasiu Komninu İpsilantu'nun, *Ta meta tin Alosin* (Fetihden Sonra) adlı 1789'da neşredilen eseridir (s. 751). Burada Katolik taraftarı Patrik V. Kirillos için şöyle denilmektedir:

Aleyhinde meydana gelen hareketi haber alarak, halk temsilcisi olan ve o sıralarda Nuruosmaniye Camii'ni inşa eden mimar Simeon'un sayesinde...

İkincisi ise Manuil Gedeon'un, 1800, 1863 ve 1913 yıllarında neşredilen *Mnia ton Pro Emu* (Benden Önceki Muhtıralar) adlı eseridir (s. 424). Burada da adı geçen patriği destekleyen Simeon Kalfa hakkında şunlar yazılıdır:

18. asrın ortalarında, Türklerin nezdinde nüfuzlu olan muasır mimar, İstanbul'da muhteşem Nuruosmaniye Camii'ni inşa eden (1754) Simeon idi. Hassa mimarı olan Simeon dahi, Komninos İpsilantis'in kaydettiğine göre, karaktersiz patrik V. Kirillos'u destekledi.

Böylece, hassa mimarı Simeon Kalfa'nın Rum asıllı olduğu, zamanına ait biri Ermenice, diğeri de Rumca iki kaynaktan katileşmektedir.

1. Ğugas İnciciyan, *18. Asırda İstanbul*, İstanbul, 1956, s. 40.
2. Harutyun Mirmıryan, *Masnagan Badmutyın Hay Medzadunneru* (Ermeni Zenginlerinin Kısmi Tarihi), İstanbul, 1910, s. 97.
3. Nuruosmaniye Camii kastediliyor. O zaman yeni inşa edildiği için bu adla anılıyor.
4. "Kızıl" denilmesinin sebebi, çok muhtemelen yalısının kırmızı renkte olmasıdır.
5. İşbu kelimeyi kullanmış olmasına ve bu hareketine şaşılmalıdır; zira Sultan III. Mustafa, Hristiyanları sevmemesiyle bilinmektedir.

Geçen sayıda, Ermeni asıllı hassa mimarı Edirneli Agop Kalfa'dan (1738-1803) bahsetmiştik.** Bu sayıda ise içinde Rum asıllı meçhul hassa mimarı Foti Kalfa'nın adı geçen bir fermanın muhteviyatını tanıtacağız. Hayatı hakkında bir bilgi edinememiş olmamıza rağmen, Üsküdar'daki Selimiye Camii'nin mimarı olması dahi, başlı başına çok önemli bir husustur. Zira bugüne kadar, işbu ibadetgâhın mimarı bilinmemekteydi. Adı geçen cami hakkında en geniş kapsamlı etüdü yapmış olan Sayın Selçuk Batur, mimarı hakkında şunları yazmaktadır:¹

Selimiye Camisi'nin mimarı veya mimarları kesin olarak bilinmemektedir. Yapısının tamamlanması Ahmed Nureddin Efendi'nin başmimar olduğu döneme rastlamakla beraber, bu yapıyla ilgisinin derecesini kesin olarak belirtecek bir belge bulunamamıştır. Buna karşılık, harcama sorumlusunun Uzun Hüseyin Efendi olduğu bilinmektedir.

Selimiye Camii hakkında yazan diğer araştırmacılar da mimarından bahsetmemişlerdir. Bunlar arasında, Halil Edhem'i,² Tahsin Öz'ü (1887-1973),³ Sayın Doç. Dr. Ayda Arel'i,⁴ Sayın Orhan Bayrak'ı,⁵ Sayın Hikmet Ülgen'i⁶ ve yabancılarından da Sayın Godfrey Goodwin'i (do. 1921)⁷ zikredebiliriz.

Önce cami hakkında biraz bilgi vermek istiyoruz. Orhan Bayrak bu hususta ezcümle şunları yazmaktadır:⁸

1803'te⁹ Sultan III. Selim tarafından yaptırılmıştır. Caminin kapısındaki Arapça talik kitabede, III. Selim'in adı ve caminin inşaatının bitiş tarihi olan Hicri 1219 yılı kaydedilmiştir. Mimari tarzı Barok'tur. Planı kare şeklindedir ve kesme taştan yapılmıştır. Son cemaat yeri, altı mermer sütun

* *Tarih ve Toplum* dergisinde (no. 74, Şubat 1990, s. 21-23) yayınlanmıştır. Makalenin başında dergi editörü tarafından konmuş şöyle bir spot yer almaktadır:

"Değerli araştırmacımız Kevork Pamukciyan bu yazısında, bugüne kadar yapılan çetli araştırmalarda mimarının kim olduğu konusunda bilgi verilmeyen Selimiye Camii'nin mimarının hassa mimarı Foti Kalfa olduğunu belirterek, konuya açıklık getiriyor. Pamukciyan'ın bu konuda sunduğu belge de bir hayli ilginç."

** Kevork Pamukciyan, "Hassa Mimarı Edirneli Agop Kalfa", *Tarih ve Toplum*, no. 72, Aralık 1989, s. 24-25. Bkz. EGTK, c. III, s. 146-148.

Kâtibim Türküsüne Dâir

Üsküdar'a giderken aldı da bir yağmur
Kâtibimin setresi uzun, eteği çamur
Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibime sırmalı ceket ne güzel yarıştır

Erdem YÜCEL

İSTANBUL'un hemen her köşesi canlı bir tarihin izlerini taşımaktadır. Belli başlı semtlerinden kıyısına bucağına kadar çoğunda gerçek payının ağır bastığı birer hikâyesi vardır. Bunlar söylene söylene nesilden nesle geçer ve yaşamaya devam eder... Genellikle sokak isimleri, bunları en iyi şekli ile bizlere tanıtır. Oysa sokak isimlerinin bu özelliği bazan hiç dikkate alınmaz, belediye meclislerinin kararlarıyla değiştirilir. Buna örnek mi? Öylesine çok ki, saymakla bitip tükenmez. İşte bir kalemde Tozkoparan, Refik Saydam caddesi; Samatya, Koca Mustafa Paşa; İspanakçı viranesi de Tayyareci Yurdanur sokağı olmuştur. Böylece geçmiş günlerin hayatı, izleri, hepsinden öte toplum hayatımız ve Türk folkloru bir bir yok edilir, unutulur gider... Bazen bunun tam tersiyle de karşılaşır ve yüreğimize biraz olsun su serpillir.

Üsküdar'ın Selâmi Ali mahallesinde Tekkeci diye bir sokak vardı. Bir kaç yıl önce alınan yerinde bir kararla bu isim «Kâtibim Aziz Bey» olarak değiştirildi. Eski İstanbullular'ın çok iyi bildiği, hatâ bir ara İstanbul radyosunda sinyal mü-

ziği olarak çalınan, zenci şarkıcı Eartha Kitt'in bütün dünyaya tanıttığı «Kâtibim» türküsünün kahramanı Aziz Mahmud Bey'in burada yaşadığı söylenir. Herkesin bilip söylediği bu güzel türküyü dinleyen elde olmaksızın geçmişin derinliklerine kadar gider... Bir ara gözlerinden günümüzün taşlaşan İstanbul'u silinir, yerini ahşap evlerin çevrelediği daracık sokaklarında dolaşan feraceli, şemsiyeli kadınlara, fesli, setre pantolonlu erkekler ahr. Gelin «Kâtibim» türküsünün sözlerine bir göz atalım:

Üsküdar'a giderken aldı da bir yağmur
Kâtibimin setresi uzun, eteği çamur

Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibime sırmalı ceket ne güzel

yaraştır

Üsküdar'a giderken Löşebaşı bakkalı
Elinde kalem döker rakamı

Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibime kolalı da gömlek ne güzel

yaraştır

Kâtibimin elinde kanarya kafesi
Dar kalıba vurulmuş kâtibin fesi
Kâtip evlenecek çoktur hevesi

Kâtibim sokağında «Kâtib'in» evi.

(Nakarat)

Üsküdar'a giderken bir mendil buldum
Mendilin içine lokum doldurdum
Kâtibimi ararken yanımda buldum

(Nakarat)

Kâtip kolkol olmuş çayırdı gezer
Kâtibimin sözleri bağrımy ezer
Kâtibimin mektupları cebimde gezer

(Nakarat)

Üsküdar'a giderken bohçam tutuştü
Kordonum kesildi, saatim düştü
Üsküdar çapkınları peşime düştü

(Nakarat)

Üsküdar'dan İstanbul'a geçen kayıklar
Kâtibim oturmuş fındık ayıklar
Kâtip rüyasında beni sayıklar

(Nakarat)

KÂTİB'İN YAŞADIĞI DEVİR

Böylece daldığımız havâl âleminde devir Sultan İkinci Mahmud'un yeni öldüğü yıllardır. Kırım Savaşı sürüp gitmekte, Selimiye kışlasında ise yoğun bir faaliyet görülmektedir. Müttefik askerlerden İskoç birlikleri zaman zaman bize tuhaf gelen

gaydalarını çalarak Üsküdar sokaklarında gösteriler düzenlerler. Öte yanda savaşın kan ve barut kokusu dışındaki tabloda kâtip sadece bir figürdür. O hafif eğik fesi, bembeyaz kolalı gömleği, setre pantolonu, parlak potinleri ile eski bir İstanbul efendisidir. Hafiften yağın yağmur kaldırım taşları arasında küçük birikintiler oluşturur ve kâtibin eteği çamurlanır. Üsküdar icrâ dâiresindeki işine yetişmek için acele adımlarla iskeleye her gün inen kâtibin gözleri mahmurdur. Ne var ki, pek çok kişinin gönlünde bir taht kurmuştur. Ö-nünden geçtiği evlerin pancurları, kafesleri ardında birtakım kıpırtılar olur. Belki de bir çift göz hayranlıkla onun gidişini seyretmektedir. Türküde de zamanın aşk senbolü mendilden, hem de içerisi lokum dolu olarak söz edilir.

Kâtibim türküsünün sözleri meçhul bir şaire aittir. Kâtip denen kişi gerçekten yaşamış mıdır? Yoksa bu sözler II. Sultan Mahmud ve Sultan Abdülmecid devirlerinde Batı'ya yönelen davranışları, değişen kılık ve kıyafetleri yeren bir İstanbul bıçkınma mı aittir? Öte yandan Kâtibim türküsünün bestesinin de Kırım Savaşı

۱۴-۲۰ نیز یکی از مراکز مهم فرهنگی قلمرو عثمانی در شبه جزیره بالکان بوده است. چنانکه عالمان، شاعران و عارفان بسیاری از این شهر برخاسته، یا در آنجا زیسته، و بدرود زندگی گفته‌اند که از آن جمله‌اند: لطف‌الله اسکوی (طاش کویری زاده، ۳۶۴)؛ شجاع‌الدین الیاس، معروف به شیخ اسکوب (مجدی، ۱۲۵)؛ حسام‌الدین (د ۹۶۰ق/۱۵۵۳م) متخلص به شیدا (عطایی، ۱۱)؛ شیخ محمد اسکوی، معروف به چقرقچی زاده (همو، ۷۵۸)؛ همچنین شاعر معروف، عطای اسکوی که به گونهٔ تجنیسات شعر می‌سرود (گیب، 191، حاشیهٔ 3)؛ عطاءالله عطایی نوعی زاده، مؤلف حدائق الحقائق مدتی طولانی در این شهر به شغل قضا اشتغال داشته، و این اثر خود را در آنجا به رشتهٔ تحریر کشیده است (بروسه‌لی، ۳-۹۵-۹۶؛ باینگر، 171)؛ نیز ویسی بن محمد، سلطان الشعرا که در این شهر زیسته، و در ۱۰۱۵ق/۱۶۰۶م درگذشته است (اولیا چلی، ۵-۵۶۰-۵۶۱) و اسحاق چلی (۹۴۹ق/۱۵۴۲م) معروف به اسکوی (بستانی، ۱۳/۲۱۷). امروز نیز اسکوییه با داشتن دانشگاه معتبر و مراکز علمی و هنری نظیر کتابخانه‌ها، تالارهای موسیقی و جز آن یکی از بزرگ‌ترین مراکز فرهنگی شبه جزیره بالکان است (EI¹, VIII/1054).

جهانگردان غربی و نیز سیاحان مسلمان از جمله اولیا چلی جهانگرد سدهٔ ۱۱ق/۱۷م هر یک از دیدگاه خویش این شهر را وصف کرده‌اند. در این میان اولیا چلی بیشترین اطلاعات دربارهٔ این منطقه را به دست می‌دهد. وی از زمینهای واگذار شده به سپاهیان و سرکردگان نظامی در عثمانی که شامل حدود ۳۵۰ روستا بوده، نام برده است و از نبودن تشکیلات گمرک در این شهر و اخذ عوارض گمرکی در سلاویک و بلگراد سخن به میان می‌آورد. همچنین وی از ۱۲۰ مسجد بزرگ و کوچک که در ۴۵ باب از آنها نماز جمعه برگزار می‌شده است، از ۷۰ محله، ۱۰۰۶۰ خانه، ۹ دارالقراء، ۲۰ تکیه، ۱۱۰ چشمهٔ آب، ۲۱۵۰ باب دکان و بازارهای مختلف نظیر بازار بزازها، کفاشان و جز آنها نام می‌برد (۵۵۳/۵-۵۵۷).

آثار تاریخی: بیشتر آثار تاریخی و نیز مؤسساتی که از آنها یاد شد، بر اثر زلزله و آتش سوزی از میان رفته، و شمار اندکی بر جای مانده است. آنچه مسلم است، این آثار بجز بقایای قلعهٔ شهر، به دورهٔ اسلامی مربوط می‌شوند. قلعهٔ اسکوب که امروز ویرانه‌هایی از آن بر جا مانده، به صورت ۵ ضلعی و دارای ۷۰ بارو و ۲ حصار مستحکم بوده است که به سدهٔ ۶م مربوط می‌شود. اولیا چلی آنجا را با مدرسهٔ افلاطون در آتن مقایسه کرده است (۵۵۴/۵). وی مرمت آنجا را در ۸۵۰ق/۱۴۴۶م توسط سلطان مراد دوم دانسته است (۵۵۵/۵). دیگر آثار تاریخی این شهر و اهم آثار معماری اسلامی آنجا اینهاست: مسجد خونکار (خواندگار) معروف به مسجد سلطان مراد دوم که در ۸۴۰ق/۱۴۳۶م بنا شده است (همانجا). این مسجد که یکی از زیباترین مساجد شبه جزیره بالکان به شمار می‌آید، در طول تاریخ خود چندین بار بر اثر آتش سوزی و یا زلزله تخریب شده، و به طور کامل تعمیر نشده است

مأخذ: ادرسی، محمد، نزهة المشتاق، بیروت، ۱۴۰۹ق/۱۹۸۹م؛ اولیاچلی، محمد، سیاحت نامه، به کوشش احمد جودت، استانبول، ۱۳۱۵ق؛ بروسه‌لی، محمد طاهر، عثمانلی مؤلف لری، استانبول، ۱۳۲۲ق؛ بستانی، سامی، شمس‌الدین، قاموس الاعلام، استانبول، ۱۳۰۶ق؛ شاور، استانفورد جی، تاریخ امپراتوری عثمانی و ترکیه جدید، ترجمه محمود رمضان زاده، مشهد، ۱۳۷۰ش؛ صولاق زاده، محمد، تاریخ، استانبول، ۱۲۹۸ق؛ طاش کویری زاده، احمد، الشقائق النعمانية، استانبول، ۱۴۰۵ق؛ عاشق پاشا زاده، درویش احمد، تاریخ، استانبول، ۱۳۳۲ق؛ عطایی، عطاءالله، حدائق الحقائق فی تکملة الشقائق، به کوشش عبدالقادر اوزجان، استانبول، ۱۹۸۹م؛ کمال پاشا زاده، تواریخ آل عثمان، به کوشش شرف‌الدین توران، آنکارا، ۱۹۵۴م؛ لاکست، ایو و دیگران، مسألهٔ صربستان و یوگسلاوی سابق، ترجمه عباس آگاهی، تهران، ۱۳۷۲ش؛ مجدی، محمد، حدائق الشقائق، به کوشش عبدالقادر اوزجان، استانبول، ۱۹۸۹م؛ نثری، محمد، تاریخ جهان نما، به کوشش رشید اونات و محمد کویمن، آنکارا، ۱۹۸۷م؛ یوگسلاوی، مؤسسهٔ مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، تهران، ۱۳۶۷ش؛ نیز:

Babinger, F., *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig, 1927; *Britannica*, 1978; EI¹; Gibb, E. J. W., *A History of Ottoman Poetry*, London, 1965; GSE; IA; Inalcık, H., *Fatih devri üzerinde tetkikler ve vesikalar*, Ankara, 1987; Karal, E.Z., *Osmanlı tarihi*, Ankara 1983; Ostrogorsky, G., *Bizans devleti tarihi*, tr., F. İşıltan, Ankara, 1981; Pauly; Tansel, S., *Fatih Sultan Mehmed'in siyasî ve askerî faaliyetleri*, Ankara, 1985; *Türk ansiklopedisi*, Ankara, 1984; Tursun Bey, *Târîh-i Ebû'l-Feth*, Istanbul, 1977; Uzunçarşılı, İ.H., *Osmanlı tarihi*, Ankara, 1984. علی‌اکبر دیانت

أسکودار، بخش آسیایی شهر استانبول و مرکز آن. این بخش در ساحل شرقی تنگهٔ بسفر و در ناحیهٔ جنوب غربی شبه جزیرهٔ قوجا ایلی قرار گرفته است. مساحت اسکودار ۱۸۶ کی.م. ۲، و ارتفاع آن از سطح دریا ۵۰ متر، و دارای ۸ دهستان است («دائرة المعارف جدید...»)، (XII/4530). اراضی اسکودار از کوه عالم داغی در شرق به ارتفاع ۴۴۲ متر شروع شده است و با شیب ملایمی به طرف تنگهٔ بسفر ادامه می‌یابد. رودخانه‌های بلبل، چاووش و احمدیه با ایجاد دره‌هایی نسبتاً عمیق سطح آن را به ۳ قسمت تقسیم کرده‌اند. اسکودار در داخل محدودهٔ شهرداری استانبول، و یکی از پرجمعیت‌ترین نواحی این شهر

أخيلوس^١ وابنة كرسوس الكاهن هربت من زوجها و ذهبت إلى
الموضع المسمى اليوم أسكودار، وتوفيت فيه؛ ولذلك سمي
ذلك الموضع خروسوبوليس (IA, XIII/127; YA, VI/3889).
واستناداً إلى رواية أخرى، فلأن كرسوس، أو خرسوس بن
آغامنون أسس هذه المدينة فقد سميت خروسوبوليس على اسمه
(سامي، ٩٢٤/٢؛ باكالين، III/560).

ويرى البعض أن هذا الاسم مشتق من كلمة خروسوس
اليونانية التي تعني الذهب، ذلك لأن الذهب الذي كان يجبي
كضرائب من مدن آسيا الصغرى المختلفة في القرن ٦ ق.م في
عهد سيطرة الإيرانيين على تلك المناطق، كان يجمع في هذه
المدينة، ولذلك سميت خروسوبوليس بمعنى مدينة الذهب، أو
المدينة الذهبية (سامي، أيضاً IA، ن.صص). ثم سميت هذه
المدينة فيما بعد أسكوتاريون^٢ المشتقة على الأرجح من كلمة
اسكوتس^٣ اليونانية بمعنى الجلد الخام، أو المدبوغ. ولأن الدرود
كانت تصنع في عصر الحضارة الرومية واليونانية من الجلد،
وكان أكثر حراس الإمبراطور الذين كانوا يرتدون الدرود
الجلدية يقيمون في هذه المدينة، لذلك سميت إسكوتار، أو
إسكوتاريون (YA، ن.ص؛ إبيجه، EI¹, VIII/1054:208-209) ثم
تحول هذا الاسم مع مرور الزمن إلى سكوتاري، أو أسكوتاري،
حيث ذكرت في بعض المصادر بهذا الاسم (ظ: كلير... XXIII/1؛
لوئيس، ١٥٥؛ كرز، ٧٢٥/٢؛ تافرنه، ٢٢).

وقد ذكرها البعض الآخر أسكدار، وقيل إن أصلها من كلمة
فارسية بضم الكاف وبمعنى المنزل، أي موضع تبديل خيول سعاة
البريد، أو حصان موضع البريد، أو سعاة البريد الذين كانوا
يتبادلون أكياس الرسائل بسرعة كي تصل بشكل أسرع، وكانت
تطلق أحياناً على كيس حمل الرسائل أيضاً (برهان قاطع؛ شوكون،
141؛ لظفي، ٣٧٧) أو من المحتمل أن يكون هذا الاسم قد اشتق
في العصر البيزنطي من كلمة فارسية (إبيجه، 209، ها 68). ويرى
هدايت في فرهنگ أنجمن آرای ناصري، أن أسكدار بسكون
الكاف تعني ساعي البريد الذي يهيا له في كل منزل حمار، وذكر
أن أسك تعني الحمار وهي كلمة تركية، وأن أسكدار تعني
صاحب الحمير (ص ١٠٠) وقد تحولت أخيراً إلى أسكودار (ظ:
كاظم قدری، ٢٣٢/٢؛ أولياچلي، ٤٦٩/١؛ لظفي، ١١٢).

تاريخها: أسكودار مدينة في غاية القدم كانت على مر
التاريخ عرضة لهجوم الأقوام المختلفين وسيطرتهم. ويعود تاريخ
ظهورها إلى القرن ٧ ق.م. ففي تلك الفترة أنشأ السغاريون الذين
كانوا يسكنون في كالدوان (كادي كوي حالياً)، ورش صناعة
السفن حول هذا الموضع. وفي ٤١٠ ق.م فتحت خروسوبوليس

تحمل أسماء القديسين المسيحيين مثل مرقس و متي (البستاني،
٢١٨/١٣). كما يمكن أن نذكر برج الساعة (أولياچلي، ٥٥٥/٥)،
والجسر الحجري على نهر فاردار الذي شيد في عهد السلطان
مراد الثاني، و تم ترميمه في ١٥٧٩/١٥٩٨ م (م، ٥٥٨/٥). و بعد
زلزال ١٩٦٣ م زالت تقريباً جميع هذه الآثار والحارات المسلمة
والطرز المعماري القديم للمدينة، وتحولت إسكوبية إلى مدينة
جديدة («دائرة المعارف...»، XXXIII/219).

المصادر: الإدريسي، محمد، *نزهة المشتاق*، بيروت، ١٤٠٩/١٩٨٩ م؛ أولياچلي،
محمد، *سياحت نامه*، تة: أحمد جودت، إستانبول، ١٣١٥؛ بروسلي، محمد طاهر،
عثمانلي مؤلفري، إستانبول، ١٣٤٢؛ البستاني؛ سامي، شمس الدين، *قاموس
الأعلام*، إستانبول، ١٣٠٦؛ شاو، إستانفور جي، *إمپراتوري عثماني و تركية
جديد*، تة: محمود رمضان زاده، مشهد، ١٣٧٠؛ صولاق زاده، محمد، *تاريخ،
إستانبول*، ١٢٩٨؛ طاشكيري زاده، أحمد، *شفاقت نعمانية*، إستانبول، ١٤٠٥؛ عاشق
باشا زاده، درويش أحمد، *تاريخ، إستانبول*، ١٣٣٢؛ عطائي، عطاء الله، *حدائق
الحقائق في تكملة الشفاقت*، تة: عبدالقادر أوزجان، إستانبول، ١٩٨٩ م؛ كمال
باشا زاده، *تواريخ آل عثمان*، تة: شرف الدين توران، أنقرة، ١٩٥٤ م؛ لاكست،
إيو وآخرون، *مسألة صربستان و يورگسلاوي سابق*، تة: عباس آگاهي، طهران،
١٣٧٢؛ مجدي محمد، *حدائق الشفاقت*، تة: عبدالقادر أوزجان، إستانبول، ١٩٨٩ م؛
نشري، محمد، *تاريخ جهان نما*، تة: رشيد أونات و محمد كويمن، أنقرة، ١٩٨٧ م؛
يورگسلاوي، مؤسسة الدراسات والبحوث التجارية، طهران، ١٣٦٧؛ أيضاً:
Babinger, F., *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*,
Leipzig, 1927; Britannica, 1978; EI¹; Gibb, E. J. W., *A History of
Ottoman Poetry*, London, 1965; GSE; IA; Inalcik, H., *Fatih devri
üzerinde tetkikler ve vesikalar*, Ankara, 1987; Karal, E. Z., *Osmanlı
tarihi*, Ankara, 1983; Ostrogorsky, G., *Bizans devleti tarihi*, tr. F.,
İsittan, Ankara, 1981; Pauly; Tansel, S., *Fatih Sultan Mehmed in
siyasî ve askeri faaliyetleri*, Ankara, 1985; *Türk ansiklopedisi*, Ankara,
1984; Tursun Bey, *Tarih-i Ebü'l-Feth*, Istanbul, 1977; Uzunçarşılı, İ.
H., *Osmanlı tarihi*, Ankara, 1984.
علي أكبر ديانت/خ.

أسكودار، القسم الآسيوي من مدينة إستانبول و حاضرتها.
يقع هذا القسم على الساحل الشرقي من مضيق البسفور في
المنطقة الجنوبية الغربية من شبه جزيرة قوجا إيلي. تبلغ مساحة
أسكودار ١٨٦ كم^٢، و ارتفاعها عن سطح البحر ٥٠ متراً و تضم ٨
قرى («دائرة المعارف الحديثة...» XII/4530). تبدأ أراضي
أسكودار من جبل عالم داغي في الشرق بارتفاع ٤٤٢ متراً و تمتد
بانحدار مناسب باتجاه مضيق البسفور. قسمت أنهار بلبل
وجاوش و أحمدية سطحها إلى ٣ أقسام من خلال إحداث وديان
عميقة نسبياً. تقع أسكودار في داخل حدود بلدية إستانبول، و تعتبر
إحدى أكثر مناطق هذه المدينة ازدحاماً بالسكان («دائرة المعارف
التركية»^٣ YA, VI/4001; XXXIII/218).

تسميتها: كانت أسكودار تسمى في الماضي البعيد
خروسوبوليس^٤ (سترابون، ٧/455؛ كسنفون، *آناطاسيس*، III/509
هلنيكا، I/29). جاء في المصادر البيزنطية أن خروسيس^٥ زوجة

1. Türk... 2. Yeni Türk... 3. Türk ansiklopedisi 4. Chrysoplis 5. Khryseis 6. Akhillieus
7. Scutarion 8. skytos